പുതുകവിതകളിലെ ആദിവാസി സാന്നിദ്ധ്യം

ടി. ആർ. വേണുഗോപാലൻ

പുതുകവിതകളിലെ ആദിവാസി സാന്നിദ്ധ്യം
ടി. ആർ. വേണുഗോപാലൻ
(മലയാളം: ലേഖനം)

© 2020, T. R. Venugopalan

The electronic versions have been created by making use of the production infrastructure of River Valley Technologies.

The electronic versions were generated from sources marked up in LaTeX in a computer running GNU/LINUX operating system. PDF was typeset using XeTeX from TeXLive 2020 and the cloud framework, Ithal (ഇതൾ). The base font used was traditional script of Rachana, contributed by KH Hussain, et al. and maintained by Rachana Institute of Typography. The font used for Latin script was Linux Libertine developed by Philipp H. Poll.

The electronic versions are released under the provisions of Creative Commons Attribution Non-commercial ShareAlike license for free download and usage.

Cover: Irula women from the Nilgiri Hills in Tamil Nadu in 1871.

Sayahna Foundation
JWRA 34, Jagathy, Trivandrum, India 695014
URL: www.sayahna.org

പുതുകവിതകളിലെ ആദിവാസി സാന്നിദ്ധ്യം

ആധുനിക വ്യവഹാരങ്ങളിൽ, 'ആദിവാസി'കളെ അപരിഷ്കൃതർ, അരികുവൽക്കരിക്കപ്പെട്ടവർ, പുതിയ ജീവിതശൈലികളോടും ഭാവുകത്വങ്ങളോടും മുഖംതിരിച്ച് നിൽക്കുന്നവർ തുടങ്ങിയ 'നെഗറ്റീവ്'കളിലാണ് പ്രതിഷ്ഠിച്ചിട്ടുള്ളത്. ഇവയെല്ലാം മുൻവിധികളാണ്. ചരിത്രപരമായി ഈ പ്രശ്നത്തെ സമീപിച്ചാൽ, അവർ നാം തന്നെയെന്നും അവരുടെ ചരിത്രത്തിന്റെ അനസ്യൂതി ഭാഗികമായി നമ്മിലൂടെ തുടരുന്നുവെന്നും മനസ്സിലാകും. വിഭവങ്ങൾ കൊള്ളയടിച്ച് അവരുടെ ജൈവവ്യവസ്ഥ തകർത്തതു നാം തന്നെ. ആധുനിക ഉപഭോഗവസ്തുക്കളിൽ അവരെ വീഴ്ത്തി. പുരുഷലൈംഗികാർത്തിയുടേയും മദ്യത്തിന്റേയും ഇരകളാക്കി അവരെ നമ്മൾ നശിപ്പിച്ചു. തനതു ഗോത്രസംസ്കൃതിയെ നാട്ടുകടത്തിയത്, അവരുടെ 'പരിഷ്കൃത' പിന്തുടർച്ചക്കാരായ നമ്മളാണ്. അതിനാൽ, അവരിന്ന് നമ്മെ ഭയന്ന് ഉൾക്കാടിന്റെ സുരക്ഷിതത്വത്തിലേക്ക് പിൻവാങ്ങിയിരിക്കുന്നു: 'പുത്തൻമനുഷ്യ'ന്റെ ഹിംസാവാസനയും ആർത്തിയും ഭയന്ന്, രാഷ്ട്രീയവഞ്ചനയും ഭരണകൂട അതിക്രമവും നീതിനിഷേധവും മടുത്ത്. കാട്ടിൽ ഇന്ന്, അവർ മൃഗങ്ങളേക്കാൾ കൂടുതൽ 'നാട്ടുവാസി'കളെ ഭയന്നുതന്നേയാണ് കഴിയുന്നത്.

ഗോത്രവർഗ്ഗങ്ങളുടെ ചരിത്രപശ്ചാത്തലം പരിശോധിക്കുന്നത് ഈ പഠനത്തിനത്യാവശ്യമാണ്. കേരളത്തിന്റെ ഗോത്രസംസ്കൃതിക്ക് തമിഴകത്തിന്റെ അത്രതന്നെ പഴക്കവും അനസ്യൂതിയുമുണ്ട്. ഗോത്രത്തലവന്മാരായ മൂപ്പന്മാർക്ക കീഴിൽ വിവിധ ഗോത്രങ്ങൾ ഓരോന്നും ചെറിയ സാമൂഹ്യമാത്രകളായി ഏകീകരിക്കപ്പെട്ടു. ഓരോരോ മാത്രകളും സ്വയംപര്യാപ്ത ഏകകങ്ങളായിരുന്നു. തനതു വിശ്വാസങ്ങൾ, അനുഷ്ഠാനങ്ങൾ, കലദൈവങ്ങൾ, കലാരൂപങ്ങൾ എല്ലാമുള്ള വൈവിധ്യമാർന്ന ഗോത്ര സംസ്കൃതി നേരിട്ട ആദ്യ പ്രഹരം പൊതുവർഷം എട്ടാം നൂറ്റാണ്ടോടെ കേരളത്തിൽ പലഘട്ടങ്ങളിലായി നടന്ന ബ്രാഹ്മണാധിനിവേശമാണ്. നൂതന കാർഷിക സങ്കേതങ്ങളുമായാണ് അധിനിവേശക്കാരുടെ വരവ്. ഇതു നടപ്പിലാക്കുന്നതിനാവശ്യമായവരെ ഗോത്രങ്ങളിൽ കണ്ടെത്തി. ഇങ്ങനെയാണ് സംഘടിത കൃഷിസമ്പ്രദായം ഉടലെടുക്കുന്നത്. പുതിയ കാർഷിക സമൂഹത്തിന്റെ ആവിർഭാവം ഗോത്രസംസ്കൃതിയുടെ തകർച്ചക്ക ഹേതുവായി. എന്നിരുന്നാലും, ബ്രാഹ്മണഗ്രാമങ്ങളുടെ അതിർത്തിയ്ക്കു പുറത്തും ബ്രാഹ്മണേതര ഗ്രാമങ്ങളിലും ഗോത്രവാസികൾക്ക് ഒരു നിശ്ചിത ഇടമുണ്ടായിരുന്നു. കാട്ടുകളിൽനിന്ന തേനും മറ്റ വനവിഭവങ്ങളും അങ്ങാടികളിൽ എത്തിച്ചിരുന്നത് ഇവരാണ്. ഇവരുടെ ചില അനുഷ്ഠാനങ്ങൾ നാട്ടിലെ കാവുകളിൽ നടത്തിയിരുന്നു. അതിന്റെ തുടർച്ച ഇപ്പോഴും കാണാം. യുദ്ധകാലങ്ങളിൽ നാട്ടുവാഴികൾ ഗോത്ര മൂപ്പന്മാരുടെ അനുഗ്രഹവും ആൾസഹായവും അഭ്യർത്ഥിച്ചിരുന്നുവെന്ന് മദ്ധ്യകാല പ്രമാണങ്ങളിൽ കാണാം. പഴശ്ശിരാജയുടെ കാര്യം ഒരു ദാഹരണം: കുറിഞ്ഞി-കുറിച്ച്യാ കലാപങ്ങൾ ഗോത്രജനതയുടെ ധീരത പ്രകടമാക്കുന്ന മറ്റൊന്ന്.

യൂറോപ്പിയൻ കൊളോണിയൽ ശക്തികളുടെ വരവോടെ വ്യാവസായിക / മാർക്കറ്റ് ആവശ്യാനുസൃതം വനവിഭവങ്ങൾ കൊള്ളയടിക്കപ്പെട്ടു. കാടുകൾ വെട്ടിത്തെളിച്ച് തേയില, ഏലം പ്ലാന്റേഷനുകൾ സ്ഥാപിതമായതോടെ ഗോത്രങ്ങളുടെ സ്വാഭാവിക ആവാസവ്യവസ്ഥ തകർച്ച നേരിട്ടു; വരുമാന മാർഗ്ഗം ച്ചങ്ങി. പത്തൊമ്പതാം നൂറ്റാണ്ടിന്റെ അന്ത്യത്തിൽ, മലയാളിയുടെ 'ഭൂആർത്തി' വനമേഖലയിൽ അനിയന്ത്രിതമാം വിധത്തിൽ പ്രകടമായി. ഇതോടെ കാട്ട് നാടാവാൻ തുടങ്ങി. സ്വാതന്ത്ര്യാനന്തരം മാറിമാറിവന്ന സർക്കാരുകൾ വോട്ടുബാങ്ക് രാഷ്ട്രീയത്തിന്റെ ഭാഗമായി വനഭൂമി ചട്ടലംഘനങ്ങളെ പട്ടയം നൽകി സാധൂകരിച്ചു. ഇതോടെ, ആദിവാസിഭൂമി വൻഭൂസ്വാമിമാരുടേയും ബിനാമികളുടേയും അധീനതയിലായി. സ്വന്തം വാസസ്ഥലങ്ങളും കൃഷിയിടങ്ങളും നഷ്ടപ്പെട്ട 'കാടിന്റെ മക്കൾ' പുത്തനധിനിവേശ മലയാളി ഭീകരതയുടെ ഇരകളായി. മദ്യവും മയക്കമരുന്നും ഇവരെ വീഴ്ത്തി. കടിയേറ്റക്കാരുടെ ലൈംഗികവെറിയിൽ ഞെരിഞ്ഞമർന്ന ആദിവാസി ബാലികമാർ അനാഥക്കുഞ്ഞുങ്ങളുടെ അമ്മമാരായി. തങ്ങളുടേതല്ലാത്ത തെറ്റിന്, ഊരുവിലക്കും നേരിട്ടു.

ആദിവാസി ക്ഷേമപദ്ധതികൾ വിവിധ സർക്കാരുകൾ നടപ്പാക്കാൻ ശ്രമിച്ചെങ്കിലും ഒന്നും കാര്യമായ വിജയം കണ്ടില്ല. സർക്കാർ പുനരധിവാസസമുച്ചയങ്ങൾ പലതും മലിനവും ചോർന്നൊലിക്കുന്നവയുമാണ്. സ്കൂളുകൾ, ആശുപത്രികൾ, വൈദ്യുതിവെളിച്ചം എന്നിവ ഇപ്പോഴും പല ഊരുകൾക്കും അപ്രാപ്യം. നഗരവാസികളുടെ ഉപഭോഗത്തിനായി നിർമ്മിച്ച ജലാശയവിസ്തൃതിയിൽ മുങ്ങിപ്പോയി അവരുടെ പല ഊരുകളും, ജീവിതം തന്നെയും. മലമുകളിൽ നടന്നുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന അശാസ്ത്രീയ പാറഖനന ഭീഷണിയിൽ അവരും ഭയത്തിലാണ്. ഏതു നിമിഷവും ഇടിഞ്ഞു വീഴാവുന്ന മലഞ്ചെരുവുകളിൽ അവർ മരണം മണക്കുന്നു. വർഷാവർഷം ആവർത്തിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന പ്രളയത്തിൽ അവരും മണ്ണിനടിയിൽ അപ്രത്യക്ഷരാവുന്നുണ്ട്, പുറംലോകമറിയാതെ. സർക്കാർ സഹായം അവർക്ക് ഫലപ്രദമായി ലഭിയ്ക്കുന്നതേയില്ല. എങ്കിലും, പ്രളയദുരന്തത്തിനിടയിൽ ആദിവാസികൾക്കുള്ള ദേഷനുമായി മലകയറിയ പത്തനംതിട്ട കളക്ടർ പി.ബി. നൂഹ് ബ്യൂറോക്രസിയുടെ മാനവിക സാദ്ധ്യതകളെ തുറന്നുകാട്ടി ശ്രദ്ധേയനായി.

പ്രതികൂല സാഹചര്യങ്ങളിൽ ചില ഗോത്രസംസ്കൃതികൾ അപ്രത്യക്ഷമായെങ്കിലും പല സംസ്കൃതികളും ഇന്നും നിലനിൽക്കുന്നു: പട്ടിണിക്കും രോഗങ്ങൾക്കും നടുവിൽ. അവരുടെ ആചാരങ്ങളും അനുഷ്ഠാനങ്ങളും കലാരൂപങ്ങളും ഭാഷകളും ഇന്നും നിലവിലുണ്ട്. അവയിൽ തെയ്യം, തിറ, പടയണി തുടങ്ങിയ കലാരൂപങ്ങൾ കാടിറങ്ങി വന്നവയാണ്. നമ്മുടെ കാവുകളും നാടോടി പാരമ്പര്യങ്ങളും വൈദ്യവും ഇപ്രകാരം കാടിറങ്ങിയത്. ഇവയിൽ പലതുമിന്ന് പരിഹാസ്യമാംവിധം കമ്പോളവൽക്കരിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. രാഷ്ട്രീയയോഗങ്ങൾക്ക് കൊഴുപ്പേകാനും ടൂറിസ്റ്റുകൾക്ക് നിറപ്പകിട്ടേകാനും ഇവ വിപണനം ചെയ്യപ്പെട്ടുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. ഇത്തരം വിപരീത സാഹചര്യങ്ങളിലും ഗോത്രസ്വത്വം നിലനിർത്തുവാൻ ചില ശ്രമങ്ങൾ നടക്കുന്നുണ്ട്; പ്രത്യേകിച്ചും യുവാക്കൾക്കിടയിൽ. പരിമിതമായ വിദ്യാഭ്യാസ സൗകര്യങ്ങൾ ഉപയോഗപ്പെടുത്തി അവരിന്ന് പുറംലോകം കാണുന്നുണ്ട്, മനസ്സിലാക്കുന്നുണ്ട്.

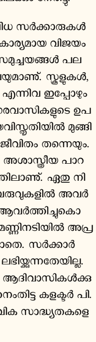

തങ്ങൾ ച്ഛഷിതരും തിരസ്കൃതരുമെന്ന് അവർ തിരിച്ചറിയുന്നു. ഇതിനുത്തരവാദി മുഖ്യധാരാസമൂഹവും രാഷ്ട്രീയക്കാരും ഭരണകൂടം തന്നെയുമെന്ന് അവർ മനസ്സിലാക്കുന്നു. പ്രതിരോധിക്കാൻ ഇവർക്ക് എഴുത്താണുമാത്രാണ് ആയുധം. തങ്ങളുടെ പൈതൃകാടിത്തറയിൽ നിന്നും വ്യതിചലിക്കാതെ പുതിയ ഗോത്രഭാവുകത്വം ആവിഷ്കരിക്കാനാവുംവിധം അവരുടെ ഗ്രാമ്യഭാഷകൾ കരുത്തു നേടിക്കഴിഞ്ഞു. നാഗരികഭാവുകത്വങ്ങളിൽ നിന്ന് വേറിട്ട് ഇവർ മറ്റൊരു ലോകവും സാദ്ധ്യതയും സ്വപ്നം കാണുന്നു. പുത്തനാഗരികതയോടുള്ള ഭയവും അവജ്ഞയും പ്രകടമാവുന്ന അവരുടെ രചനകളിൽ തികഞ്ഞ പാരിസ്ഥിതിക അവബോധവും തെളിയുന്നുണ്ട്. മനുഷ്യാവകാശലംഘനങ്ങൾക്കെതിരെ, ലൈംഗികാതിക്രമങ്ങൾക്കെതിരെ, ബാലാവകാശങ്ങൾക്ക വേണ്ടി, തങ്ങളുടെ നാടോടിഭാഷയിൽ അകൃത്രിമമായി, ഛന്ദസ്സുകളുടേയും കാവ്യശാസ്ത്രത്തിന്റേയും അകമ്പടിയില്ലാതെ അവരെഴുതുന്നു, അതീവ കരുത്തോടെ. ഇവയിൽ പ്രാതിനിധ്യ സ്വഭാവമുള്ള കുറച്ച കവിതകളാണ് ഇവിടെ ചർച്ച ചെയ്യുന്നത്.[1]

രണ്ട്

പി. ശിവലിംഗന്റെ 'കത്താരി'[2] ഇരുള ഭാഷയിലെ മാജിക്കൽ ഉള്ളടക്കമുള്ള കവിതയാണ്. നാലായി പിളർന്ന ഒരു മുളംകോലിന്റെ വിവിധ ബിംബ പ്രതിനിധാനങ്ങളാണ് ഈ കവിതയിലെ കത്താരി. ജ്യാമിതിയ ബിംബങ്ങൾ ധാരാളമായി ഇതിലുപയോഗിച്ചിട്ടുണ്ട്. അതുപോലെ ആഭിചാര, ഊർവ്വരതാ ബിംബങ്ങളും.

'ഒരൊറ്റ മുളങ്കോൽ
നാലായ് പിളർന്നത്.
മൂന്ന മുലയും ചേർത്ത് ഉണ്ടാക്കിയ വായ.
ഇത്, കട്ടികൾക്ക് പഠിക്കാൻ കണക്ക് അദ്ധ്യാപകൻ
മെനഞ്ഞെടുത്ത ത്രികോണമാണെന്ന്[3] കരുതേണ്ട.'

ഗണിതാദ്ധ്യാപകൻ മെനഞ്ഞ ത്രികോണമല്ല ഇതെന്ന കവി പറയുന്നതോടെ കവിത വിശാലമായ ഒരു അർത്ഥവ്യാപ്തി കൈവരിക്കുന്നു. ജ്യാമിതീയ പരികല്പനകളെ ഉല്ലംഘിച്ചുകൊണ്ട് പ്രാചീന ഗോത്ര സംസ്കൃതിയിലെ ഊർവ്വരതാ ബിംബമായി ഇവിടെ ത്രികോണം മാറുന്നു. 'ഫെർട്ടിലിറ്റി കൾട്ടെ'ന്ന നിലയിൽ ഈ വിശ്വാസം എല്ലാ പ്രാചീനസമൂഹങ്ങളും ആചരിച്ചുപോന്നു.

'രണ്ടു മുലയും ചേർന്ന്
മൂന്നാമത്തെ മൂല നീണ്ടു നിൽക്കുന്ന കത്താരി.'

---

1. മാധ്യമം വാരിക (നവംബർ, 9, 2020, പുസ്തകം 23, ലക്കം 1184, 'ഗോത്രഭാഷാകവിതകൾ', പു. 20–33).
2. കത്താരിയും ആഭിചാരവിശ്വാസങ്ങളുമായി അതിന്റെ ബന്ധവും മറ്റ അർത്ഥസാദ്ധ്യതകളും എനിയ്ക്ക് പകർന്നു നൽകിയത് ഗവ. വിക്ടോറിയ കോളേജിലെ ചരിത്രവകപ്പ് മേധാവിയായിരുന്ന ഡോ. പി.കെ. ശ്രീകമാർ. കത്താരി കല്ലവൃക്ഷങ്ങളിലൊന്ന്. മന്ദാരമെന്നും പറയുന്നു. കാവുകളിലർച്ചനക്കപയോഗിക്കുന്നു. ഊർവ്വരതയുമായും ബന്ധം.
3. ത്രികോണ ബിംബങ്ങൾക്കും ഊർവ്വരതയുമായി ബന്ധം. പ്രാചീന ശിലായുഗ ഗുഹാചിത്രങ്ങളിൽ ത്രികോണാകൃതിയിലുള്ള ബിംബങ്ങളും ദക്ഷിണ ഫ്രാൻസിലുണ്ട്, കേട്ടുകാരതെ. ബിംബാറ്റ്ക (ജപ്പാൻ) ഗുഹാചിത്രങ്ങളിലും ഊർവ്വരതയുമായി ബന്ധപ്പെട്ട ത്രികോണ ചിത്രങ്ങൾ കാണാം.

തുടർന്ന് ഈ കവിതയിൽ കത്താരി ഒരു ആഭിചാരരൂപിയായി മാറുന്നു. ഒരുപാട് വിപരീതങ്ങൾ ചേർന്നതാണ് കത്താരി: 'തലയില്ല, തലക്ക മുകളിലൂടെ വള്ളത്തവാലുണ്ട്; കത്താരിക്ക് പല്ലില്ല എന്നാലും ഒരൊറ്റ കടിക്ക് ജീവനെടുക്കും. നാവുണ്ട്, പക്ഷേ, രണ്ടായി പിളർന്നത്. കൈയുണ്ട്, ഒറ്റ കൈ. ഈ ഒറ്റകൈയാണവന്റെ സർവ്വതും. 'ഉടലുണ്ട്'/ എല്ലാമുക്കുമൂലകളുടേയും ജീവനുമാണ്. ഈ കവിത, ഇവിടെവെച്ച്, മാജിക്കൽ റിയലിസത്തിന്റെ സ്വഭാവം കൈവരിക്കുന്നു.

'ഇത് ആശാരി മെനഞ്ഞെടുത്ത കത്താരിയല്ല
കാലപ്പഴക്കം ചെന്ന കാട്ടുമന്ദാരത്തിൻ തോല്ല കൊണ്ട്
പിരിച്ച ഒരു കയറുപോലെ
അവന്റെ മന്ദാര കയറിന്റെ കൗശലം.'

നാശോന്മുഖമായ ഒരു കാവിന്റെ ചിത്രം ഈ കവിതയിലുണ്ട്. കയർപോലെ തൂങ്ങിക്കിടക്കുന്ന വള്ളികളുള്ള കാവുകൾ നമുക്കിന്നും പരിചിതമാണല്ലോ. മാത്രമല്ല, ഗോത്രാനുഷ്ഠാനങ്ങളുടെ അനസ്യൂതിയും കാവുകളിൽ കാണാം.

കത്താരി ഒരു മാന്ത്രികപ്പെട്ട് കൂടിയാണ്. അത് എലിയെ പിടിയ്ക്കും. കോഴിയെ പിടിയ്ക്കും 'വേണമെങ്കിൽ, മന്ദാര കയർവെച്ച കത്താരി മെനഞ്ഞ അവന്റെ കൈയെയും എടുക്കും.' ഇരയും ഇരതേടുന്നവനും മന്ദാരക്കത്താരിയും ഒരേ ബിന്ദുവിലേക്ക നീങ്ങുന്ന അവസാന വരികൾക്ക് ഒരു ക്ലൈമാക്സിന്റെ സൗന്ദര്യമുണ്ട്.

'ഇര വരുന്ന വഴി തന്നെ അവനും.
മന്ദാരക്കത്താരി ഇരയ്ക്കായി ഒരുങ്ങുന്നു.
അവൻ
ഇര പിടിക്കുന്ന കത്താരിയിലേക്കും
മന്ദാരക്കത്താരി ഇരപിടിക്കാനും.'

മാന്ത്രികക്കെണി പ്രാചീനഗോത്ര സംസ്കൃതിയിലെ ഒരനുഷ്ഠാനമാണ്, ഗുഹാചിത്രങ്ങളിൽ കാണുന്ന വേട്ടദൃശ്യങ്ങൾ പോലെ. ഗോത്രസംസ്കൃതിയിൽനിന്ന് അപ്രത്യക്ഷമായിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന വിശ്വാസങ്ങളെ, അനുഷ്ഠാനങ്ങളെ നമുക്ക അനുഭവവേദ്യമാക്കുന്നു ഈ കവിത.

പഴയ ഗോത്രക്കാവുകളുടെ തുടർച്ച ആധുനിക സമൂഹത്തിലും ദൃശ്യമാണ്, ഒട്ടേറെ മാറ്റങ്ങളോടെ. പ്രകാശൻ ചെന്തളം എഴുതിയ 'കാവ്' മലവേട്ടുവ ഭാഷയിലെ ബിംബസൗന്ദര്യമുള്ള കവിതയാണ്. 'ജീവന്റെ ഉറവകണങ്ങൾ അടിവേരാഴ്ത്തി' കല്ലിലാണ് കാലത്തിന്റെ സാക്ഷിയായി അന്തിവിളക്ക് തിരിതെളിയിക്കുന്നത്. കാട്ടുമൂപ്പന്റെ പിൻവിളി മന്ത്രങ്ങളും മൂർത്തിക്കോമരങ്ങളുടെ വെളിപാടുകളും അവയുടെ പൊരുളും കരിങ്കല്ലിലെ ആരാധനയിൽ തേടുകയാണ് കവി. തുടർന്ന്, അല്പം നാടകീയമായി, കാട്ടുമുടിക്കാൻ പുറപ്പെട്ട പരിഷ്കൃത / ആധുനിക മനുഷ്യനെ അവതരിപ്പിക്കുന്നു:

'കവർന്നെടുക്കാൻ വരുന്നുണ്ട്
പടയോട്ട പെരുക്കങ്ങൾ.
മണ്ണിലേക്കാഴ്ന്നിറങ്ങിയ
ഓരോ താഴ് വേരുകളും
കറുത്ത മക്കളുടെ
ഞരമ്പായിരുന്ന കാവ്.'

കാവുകളുടെ ചുറ്റുമുള്ള 'ഇണചേർന്ന വള്ളിപ്പടർപ്പുകൾ / മുറിച്ചെടുക്കമോ / കാട്ടാള പരിവേഷക്കാർ.' കാവു കാക്കുന്നവനാണ് യഥാർത്ഥത്തിൽ കാട്ടാളൻ. കാട്ടാള പരിവേഷക്കാരായ വനംകൊള്ളക്കാർ എല്ലാം ചേർന്ന് കാടിന്റെ മക്കളെ പുറത്താക്കിയിരിക്കുന്നു. തുടർന്ന് കവിമനസ്സിൽ തെളിയുന്ന ഉൽക്കണ്ഠയോടെ കവിത അവസാനിക്കുന്നു.

'എത്ര കാവുകളെ
ചിതൽ തിന്നിട്ടുണ്ടാവും
എത്രകൽവിളക്കുകൾ
മണ്ണിൽ മരിച്ചിട്ടുണ്ടാവും.'

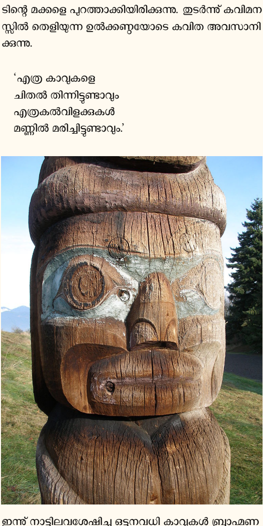

ഇന്ന് നാട്ടിലവശേഷിച്ച ഒട്ടനവധി കാവുകൾ ബ്രാഹ്മണ കടിയേറ്റത്തെ തുടർന്ന് ഗോത്രസ്വത്വം നഷ്ടപ്പെട്ട് വൈദിക-പുരാണിക് ചട്ടവട്ടങ്ങളോടുകൂടിയ ക്ഷേത്രങ്ങളായി മാറി. ഇതാണ് കാടിറങ്ങിയ കാവുകളുടേയും അതിൻ മക്കളുടേയും ദൈന്യം.

മലവേട്ടുവൻ ഭാഷയിൽ രാജി രാഘവൻ എഴുതിയ കവിതയാണ് 'കാട്ട തേടി'. വനം കൊള്ളയും അതുണ്ടാക്കിയ പാരിസ്ഥിതിക ആഘാതവും ഒരു കിളിയുടെ ബിംബത്തിലൂടെ അന്വേഷിക്കുകയാണ് കവി.

'കാട്ട തേടി ഒരു കിളി പറന്നു
തന്റെ കൂടിരുന്ന ആ ഒറ്റ മരം
വേദനയോടെ കരയുന്നു
ശിഖരങ്ങൾ മുറിച്ച മാറ്റിയിരിക്കുന്നു
അവയിൽനിന്നും രക്തം വാർന്നൊഴുകുന്നു
മണ്ണിൽ തകർന്നു കിടക്കുന്ന കൂട്ടിൽ
പ്രതീക്ഷകൾ ചിതറിക്കിടക്കുന്നു.'

കാടിന്റെ തകർച്ച പൂർണ്ണവും ദ്രുതഗതിയിലുമാണെന്ന് കവി വ്യക്തമാക്കുന്നതിങ്ങനെ:

'കണ്ണടച്ച് ഉറക്കം മുമ്പേ
കാട്ട് തെളിഞ്ഞു
മരങ്ങൾ ആർത്തലച്ച് വീണു
കിളികൾ ദിക്കറിയാതെ പറന്നു.'

അതുപോലെ മറ്റ ജീവികളും. പുല്ലുമുളയ്ക്കാത്ത മണ്ണായി കാട്ട മാറി, മഴ തഴുകാതെ ചുട്ട പൊള്ളി. ഇന്ന് അവിടെ കാടില്ല. 'കാട്ട് തേടി നാട്ടിൽ' അലയേണ്ട അവസ്ഥ. ഇതിനിടയിലും, കരഞ്ഞുണങ്ങിയ മണ്ണ് കരയുന്നത് ഒരാൾ കേൾക്കുന്നുണ്ട്—ഗോത്രക്കാരണവർ. 'മണ്ണിൽ തൊട്ടു കിളച്ചവർക്ക് മണ്ണ് കരയുന്നത് കേൾക്കാം.' അവർ കാടിന്റെ ഭാഷയും പൊരുളും ഒച്ചയും മറക്കില്ല.

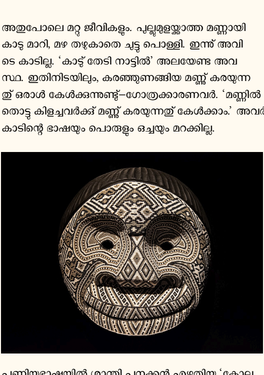

പണിയഭാഷയിൽ ശാന്തി പനക്കൻ എഴുതിയ 'കോല്യകൊമ്പ്' ('വടിയെ'ന്ന് മലയാള മൊഴി) എന്ന കവിത

'കാട്ടിലൊരു വടി
ഒടിഞ്ഞു കിടപ്പുണ്ട്
ചത്തോ...
അതോജീവനുണ്ടോ?'

എന്ന ചോദ്യത്തിന്റെ പൊരുൾ തേടുകയാണ്. ദിനം പ്രതി അതു കണ്ടുപോവുന്ന കവി 'ഒരു നാളിൽ രണ്ടില തളിർത്തു' കാണുന്നു. അതിൽ ഒരിലയിൽ അവൾ 'സ്നേഹമെഴുതി. / രണ്ടാമതൊന്നിൽ ജീവിതവും.' ഇതു നൽകിയ പ്രതീക്ഷയിൽ കൊമ്പൊരു മരമായി വളരുന്നത് ഭാവനയിൽ കാണുകയാണ് കവി:

'കൊമ്പൊരു മരമായി...'
'മകനൊരു ഏറുമാടം കെട്ടി
മകളൊരു ഊഞ്ഞാലുമിട്ടു.
കിളിയൊരു കടുംബമുണ്ടാക്കി.
ഞാനൊരു കടില കെട്ടി.
വേലി നാട്ടുമ്പോൾ
വേരുകൾ അതിരു കടന്നു.'

വേരുകൾ അതിരു കടന്നതിനാൽ മരം മുറിച്ചുമാറ്റപ്പെട്ടു. ചോര പിടഞ്ഞു കിടപ്പുണ്ട്

'ഇന്നലെ ഞാൻ കണ്ട വടിയും
നാളെ ഞാൻ കണ്ട കാട്ടം'

എന്ന തിരിച്ചറിവോടെ അവസാനിക്കുന്ന കവിത പരിഷ്കൃതരെന്ന മേനി നടിക്കുന്നവർ നശിപ്പിച്ച കാടിന്റെ നേർക്കാഴ്ചയും അതിൽ പിടയുന്ന ഗോത്രമനസ്സുകളുടെ നിസ്സഹായതയും ലളിതമായി ആവിഷ്കരിക്കുന്നു.

ഗോത്രസമൂഹത്തിലെ പുതുഭാവുകത്വത്തെ പ്രതിനിധാനം ചെയ്യുന്ന രാഷ്ട്രീയകവിതയാണ് മലവേട്ടുവൻ ഭാഷയിൽ ലിജിന കടുമേനി എഴുതിയ 'കാലത്ത്ണ്ടെ കയ്യ്' (കാലത്തിന്റെ കരങ്ങൾ). നാട്ടും നാട്ടാരേയും കബളിപ്പിച്ച് ഭരണം നടത്തുന്ന അധികാരവർഗ്ഗത്തേയും പുഴയും ഖനിയും കഴിച്ച് സംഹാരതാണ്ഡവമാടുന്ന കത്തകകളേയും വോട്ട് ബാങ്ക് രാഷ്ട്രീയത്തേയും വിചാരണ ചെയ്യുകയാണ് ഈ കവിത.

'കാട്ടും നാട്ടും മുടിച്ച്
വീമ്പു പറഞ്ഞ്
നാട്ടും നാട്ടാരെയും പറ്റിച്ച്
നാട്ട് ഭരിക്കുന്നു
പുഴകഴിച്ചോ ഖനി കഴിച്ചോ
പണമതു കൊയ്യുന്നു.'

കൊടിനിറങ്ങൾക്ക് മനുഷ്യത്വം നഷ്ടമായി; വോട്ട് ബാങ്ക് രാഷ്ട്രീയത്തിന്റെ മായയിൽ ജനമോ ഇരുട്ടിൽ. കാട്ടും നാട്ടും മുടിച്ചവർ വിലസുന്നു നിർബാധം. രോഷം പൂണ്ട പ്രകൃതി കലി തുള്ളിയലറി; കൊടുങ്കാറ്റും പ്രളയവും കൂടെയെത്തി. ഇനിയുള്ള ഭാഗത്തിന് ഒരു ദാർശനിക ഉൾക്കാഴ്ചയുണ്ട്.

'തനിക്കു മുന്നേ ദൈവവും
നിഷ്ഫലമെന്നോതി മനുഷ്യൻ
ഇത് കണ്ടൊരാ ദൈവമോ
വാതിലടച്ചടൻ മൗനിയായി
ഭൂമിയിലിന്നോ മഹാമാരിയങ്ങനെ
സംഹാരമാടിടുന്നു
ധനമാണ് മുഖ്യമെന്നോതിയ മർത്ത്യനോ
ചെറു കൃമിയെ ഭയന്നങ്ങിരിപ്പു വസതിയിൽ...'

ഈ ദുരിതം കണ്ടും നാം പാഠമൊന്നും പഠിച്ചില്ല എന്ന പാരിസ്ഥിതിക തിരിച്ചറിവിന്റെ ശക്തമായ ഒരു സന്ദേശം കൂടിയാണ് ഈ കവിത.

രമ്യ എഴുതിയ 'മലവേട്ടവൻ മലയെറങ്ങിയപ്പോൾ' (മലവേട്ടവൻ മലയിറങ്ങിയപ്പോൾ) (മലവേട്ടവൻ ഭാഷ) ഇന്റർനെറ്റ് യുഗത്തിലെ എല്ലാ ബിംബസാദ്ധ്യതകളേയും പ്രയോജനപ്പെടുത്തിയിട്ടുള്ള കവിതയാണ്:

'കാട്ടിലെ നെറ്റ്‌വർക്ക് തിരക്കിലാണ്
പുനംകൃഷിയുടെ ഓർമ്മകൾ പങ്കവെച്ച്
മണ്ണ് ഇ-മെയിൽ ചെയ്യ
അന്നം തേടിവരുന്നവനെ കാത്തുകിടന്ന്
കാട്ടുകോഴിയും, കീരിയും മുയലുമെല്ലാം
വാട്ട്സ്ആപ്പ് സ്റ്റാറ്റസ് ആയി,
വിരഹം പങ്കവെച്ച്.'

ഇവിടെ അവസാനിക്കുന്നില്ല ഡിജിറ്റൽ ബിംബങ്ങളുടെ പ്രയോഗസാദ്ധ്യതകൾ... 'മരുന്ന തേടിയെത്തുന്ന ചങ്ങാതിയെ കാണാതെ പച്ചിലകൾ മെസ്സഞ്ചറിൽ പരിഭവം പറഞ്ഞു.' കാട്ടുകനികൾ സദ്യ ഒരുക്കി ടെക്സ്റ്റ് മെസ്സേജ് ചെയ്യ. ക്ഷയിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന മലകളെ രക്ഷിക്കാൻ വീഡിയോ കോൾ നടത്തി... പക്ഷേ, മലവേട്ടവൻ ഇതൊന്നുമറിയുന്നില്ല:

'അപ്പോഴും,
ചങ്ങാതിമാരുടെ പരിഭവങ്ങൾ അറിയാതെ
മലവേട്ടവൻ പട്ടയത്തിനായി
ഓഫീസുകളിൽ കയറി
ഇറങ്ങുകയായിരുന്നു.'

പുത്തൻ നാഗരിക ആർത്തികൾ ദുരിതപൂർണ്ണമാക്കിയ മലവേട്ടവന്റെ ദൈന്യം ഈ കവിതയിൽ ആവിഷ്കരിച്ചിട്ടുള്ളത് ഡിജിറ്റൽ ബിംബങ്ങളുടെ സമർത്ഥമായ ഉപയോഗത്തിലൂടെയാണ്.

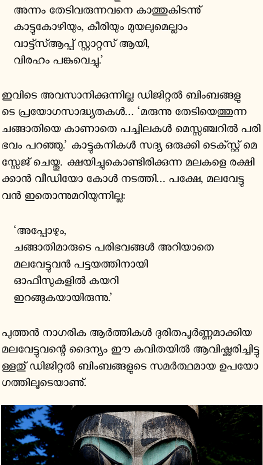

ഗോത്രവർഗ്ഗ രാഷ്ട്രീയപ്രബുദ്ധതയുടെയും, പൊതുവെ, കോവിഡ് മഹാമാരിസൃഷ്ടിച്ച ആത്മവിശ്വാസത്തകർച്ചയുടേയും വേറിട്ട ശബ്ദമാണ് മാവിലൻ തുളുഭാഷയിൽ സുരേഷ് എം. മഞ്ഞളംബര എഴുതിയ 'എക്ക് പണിയെ ഇള്ളത്' (എനിക്ക് പറയുവാനുള്ളത്). കൈകഴുകലെന്ന കോവിഡ് കാല പുതുശീലത്തിലൂടെയാണ് കവിത ആരംഭിക്കുന്നത്.

'അപ്പോൾ കൈ കഴുകാൻ
ശീലിച്ചതുകൊണ്ട്
കണ്ണു കാണുന്ന അന്ധന്മാരാവാൻ
എളുപ്പത്തിൽ പറ്റുന്ന ചിലർക്ക്
അവനവന്റെ ശ്വാസത്തോട്പോലും
വിശ്വാസം നഷ്ടമാവുന്ന
കാലത്തിലൂടെ നടക്കുമ്പോൾ
പുറകോട്ടും, മുമ്പോട്ടും
നോക്കാതിരിക്കുന്നതെങ്ങനെ...?'

തുടർന്ന് നമ്മുടെ സമകാലിക രാഷ്ട്രീയ, സാമൂഹ്യ അവസ്ഥകളെ വിചാരണ ചെയ്യുകയാണ് തികഞ്ഞ ആദിവാസി സ്വത്വബോധമുള്ള ഈ കവിത. വിശന്നപ്പോൾ ഭക്ഷണം കവർന്നതിന് മധുവും പുരുഷലൈംഗികാർത്തിയുടെ ഇരകളായി അമർന്നൊടുങ്ങിയ വാളയാറിലെ പിഞ്ചുബാലികമാരും ഈ കവിതയിലെ ഉണങ്ങാത്ത മുറിവുകളാണ്, അനീതിയുടെ ബിംബങ്ങളാണ്.

'വിശപ്പിനാലൊരന്നം എടുത്തവനെ
തല്ലിക്കൊന്ന നാട്ട്
രണ്ട് കയർത്തുമ്പത്ത് പെൺകട്ടികളുടെ
നിലവിളികളിന്നും നിന്നിട്ടില്ല...'

ആദിവാസി യുവത്വത്തിന്റെ പ്രതിരോധ സന്നദ്ധത ഉറപ്പിക്കുന്ന ഈ കവിത കാട്ട് കൊള്ളയടിക്കാൻ വരുന്നവരോട് പറയുന്നതിതാണ്.

'ഞങ്ങൾ ഒറ്റവേരിലും
മുളയും, പൂക്കും, കായ്ക്കും എന്ന് മാത്രം...'

റവുള ഗോത്രഭാഷയിൽ സുകമാരൻ ചാലിഗദ്ധ എഴുതിയ 'കിളിയുറങ്ങിയോ' ഗോത്രസംസ്കൃതിയുടെ അസ്തിത്വ വ്യാകലതകളെ ആവിഷ്കരിക്കുന്നു.

'ഇനിമേൽ ഞാനി പുഴകളിൽ പോകില്ല
ആഴങ്ങളായിരം സൂര്യന്റെ കിരണങ്ങൾ
മുങ്ങി ഞാൻ തെളിനീരിൽ മേപ്പോട്ടു നോക്കില്ല
പരുന്തുകൾ പെറ്റിട്ട കുഞ്ഞുങ്ങൾ
കളിയാടിയ കൊമ്പുകൾ ഞാനിനി കാണില്ല....
നോവുന്ന മരക്കൊത്തിച്ചുണ്ടത്തും ചോര
മരവെട്ടി പഴത്തൊലിയിലുണങ്ങുന്ന ചോര
പെൺമരം ആൺമരം കെട്ടിപ്പുണരുമ്പോൾ
ഒരുഭൂമി ഒരുപുഷ്പത്തെ മാത്രം നനച്ചു...'

വരിവരിയായി തന്നെയെണ്ണി മറക്കുന്ന ഒരു ഹൃദയകൈക്കുമ്പിളിൽ, ഒരുകൂട്ടിൽ സ്വപ്നങ്ങൾ നെയ്തിട്ട മുട്ടകൾ കാക്കുന്ന കിളിയുറങ്ങിയോ എന്ന ചോദ്യത്തിലാണ് ഈ കവിത അവസാനിക്കുന്നത്. സ്വപ്നങ്ങളുടെ മുട്ടയിൽ അടയിരിയ്ക്കുന്ന ഗോത്രബിംബമാണ് ഈ കവിതയിലെ കിളി.

ഗോത്രഭാഷാകവിതകളിൽ പ്രണയവും പ്രണയഭംഗങ്ങളും തീവ്രാനുഭവമായി വരുന്നുണ്ട്. സിന്ധു കോളിമൂല ചുള്ളിയോടിന്റെ പണിയ ഭാഷയിലുള്ള 'കരുതി' വായനക്കാരിൽ ഒരു നൊമ്പരമായി ഇത്തരമൊരനുഭൂതി സൃഷ്ടിക്കുന്നു. പ്രണയം നടിച്ച് ഏതോ ഒരാൾ—ഒരു പക്ഷേ, ഒരു നാഗരികൻ തന്നെയാവാം—ഗോത്രമനസ്സിനെ മുറിവേൽപ്പിക്കുന്നതിന്റെ തേങ്ങലോടേയാണ് ഈ കവിത ആരംഭിക്കുന്നത്.

'വാക്കുകൾ
കൊണ്ടെന്റെ നെഞ്ചിൽ തൊടുത്തു
നീവരുത്തി മുറിവിൽനിന്നും
രക്തം വാർന്നു, ഒരു പക്ഷേ,
ഞാൻ മരിച്ചു പോയേക്കാം
എങ്കിലും...
പറയില്ല ഞാൻ
എന്നെ കൊന്നത് നീയാണെന്ന്...'

ഇതിന്റെ ഭവിഷ്യത്തുകൾ അവളറിയുന്നുണ്ട്. ആത്മഹത്യയെന്നും ഭീരുവെന്നും വിധിക്കപ്പെട്ടേക്കാം. ആൾക്കവലയിലെ അടക്കം പറച്ചിലുകളും മുറുമുറുപ്പുകളും കെട്ടടങ്ങിയേക്കാം. ഒടുവിൽ, പലതും ഒരു ചിതയായ് നിന്നിലും അമർന്നില്ലാതായേക്കാം. എങ്കിലും നീയറിയുക:

'എന്നിലാകെയും നീയായിരുന്നു
നിന്നിലൊരംശമായ് പോലും
ഞാനില്ലെന്നറിയും വരെ...
എങ്കിലും...
പറയില്ല ഞാൻ നിന്റെ വാക്കിന്റെ
മുനയാണെന്നെ കൊന്നതെന്ന്...'.

ഈ കവിത ഒരേസമയം ആധുനികന്റെ / നാഗരികന്റെ വഞ്ചനാകൗശലവും ഗോത്രമനുഷ്യന്റെ നൈർമ്മല്യവും നേരിന്റെ നെറിയും ലളിതമായി നമ്മെ ബോധ്യപ്പെടുത്തുന്നു.

ഈ പുതു കവിതകൾക്കെല്ലാം പ്രമേയപരമായ സാമ്യങ്ങളുണ്ടെങ്കിലും ശൈലിയിൽ അവ വ്യത്യസ്തത പുലർത്തുന്നു. ജന്മസിദ്ധമായ കവിതാവാസന മാത്രമാണ് ഈ യുവ കവികളുടെ കൈമുതൽ. അവർക്ക് പരിചയക്കുറവുണ്ട്, പരിശീലനക്കുറവും. ഇതിനുപുറമെ, തിക്താനുഭവങ്ങളും കൂടിച്ചേർന്ന് അവരുടെ കവിതകൾക്ക് ഒരു പരുക്കൻ പ്രകൃതം കൈവന്നിരിക്കുന്നു. പിൻതലമുറകളെപ്പോലെ തങ്ങൾ വഞ്ചിതരാവുന്നത് മനസ്സിലാവാത്തതല്ല ഇന്നവരുടെ പ്രശ്നം. തങ്ങൾ അഭിമുഖീകരിക്കുന്ന പൊള്ളുന്ന പ്രശ്നങ്ങൾ അവരിന്ന് മനസ്സില്ലാക്കുന്നു, ബദൽ പോംവഴികൾ ആരായുന്നു. പക്ഷേ, രാഷ്ട്രീയ പാർട്ടികളെ അവർ ഭയപ്പെടുന്നു. അതിനാൽ, മാവോവാദം പോലേയുള്ള തീവ്രരാഷ്ട്രീയ നിലപാടുകൾക്ക് ഇവർ വശംവദരായില്ലെങ്കിലെ അത്ഭുതപ്പെടാനുള്ളൂ. ഇവരുടെ രാഷ്ട്രീയ കവിതകളിൽ തീവ്ര നിലപാടുകൾ പ്രകടമാണ്. പൊതുവെ, കാടിന്റെ പുതുഭാവുകത്വങ്ങൾ ഈ കവിതകളിൽ വിടരുന്നു. അതു പുറംലോകം അറിയേണ്ടതുണ്ട്, അംഗീകരിക്കേണ്ടതുണ്ട്. ആരറിഞ്ഞില്ലെങ്കിലും, അവർ മലയാളകവിതയുടെ ഭാഗമാണ്.

□

ടി. ആർ. വേണുഗോപാലൻ

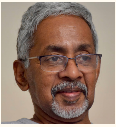

തൃശ്ശൂർ ജില്ലയിലെ പെരിഞ്ചേരി സ്വദേശി. തൃശ്ശൂർ കേരളവർമ്മ കോളേജിൽ നിന്നും ചരിത്രത്തിൽ ബിരുദവും പ്രൊഫ. എം. ജി. എസ്സ്. അദ്ധ്യക്ഷനായിരുന്ന കോഴിക്കോട്ട് സർവ്വകലാശാല ചരിത്രവിഭാഗത്തിൽ നിന്നു ബിരുദാനന്തര ബിരുദവും. 1975 മുതൽ ചരിത്രാദ്ധ്യാപകൻ, പ്രൊഫസർ, പ്രിൻസിപ്പൽ എന്നിനിലകളിൽ വിവിധ സർക്കാർ കലാലയങ്ങളിൽ പ്രവർത്തിച്ചു. 2007-ൽ പട്ടാമ്പി ഗവണ്മെന്റ് സംസ്കൃത കോളേജിൽ നിന്ന് പ്രിൻസിപ്പലായി വിരമിച്ചു.

പ്രസിദ്ധീകരണങ്ങൾ

1. ദേശചരിത്രം
2. സമ്പത്തും അധികാരവും

Edited works

1. History and Theory
2. State and Society in Pre-modern South India (edited jointly with R. Champakalakshmi and Kesavan Veluthat)

കൂടാതെ സമാഹരിക്കാത്ത കുറച്ചു ലേഖനങ്ങളും.

(ചിത്രങ്ങൾക്ക് വിക്കിമീഡിയ കോമൺസിനോട് കടപ്പാട്.)

പിൻകുറിപ്പ്

- മുപ്പതു മുതൽ നാല്പതു മിനിട്ടിനകം വായിച്ചു തീർക്കാവുന്ന ഉള്ളടക്കമാണ് സായാഹ്ന പുറത്തിറക്കുന്ന ഈ ഫോൺ പിഡിഎഫുകളിൽ ഉള്ളത്. ഇതു വായിക്കുവാനായി ഒരിക്കലും ഒരു കമ്പ്യൂട്ടറോ ഡെസ്ക്ടോപ് ആപ്ലിക്കേഷനുകളോ ആവശ്യമില്ല.
- ആധുനിക മനുഷ്യന്റെ സന്തതസഹചാരിയായ സ്മാർട്ട് ഫോണുകളുടെ സ്ക്രീനിൽ തന്നെ വായിക്കുവാൻ തക്ക രീതിയിലാണു ഈ പിഡിഎഫുകൾ വിന്യസിച്ചിരിക്കുന്നത്. ഫോണിന്റെ വീതിക്കു നിജപ്പെടുത്തിയ രീതിയിലാണ് മാർജിനുകൾ ചിട്ടപ്പെടുത്തിയിരിക്കുന്നത്.
- പിഡിഎഫ് പ്രമാണങ്ങൾ വായിക്കുവാനുള്ള പ്രയോഗങ്ങൾ എല്ലാതരം സ്മാർട്ട്ഫോണുകളിലും ഇന്നു ലഭ്യമാണ്. എന്നിരിക്കിലും സൗജന്യമായി കിട്ടുന്ന അഡോബി അക്രോബാറ്റ് റീഡർ ആണ് ഇവയിൽ ഏറ്റവും മുന്തിയത്. അതുകൊണ്ടു് അഡോബി റീഡർ ഇൻസ്റ്റാൾ ചെയ്യുകയും അതിൽ ഈ ഫോൺ പിഡിഎഫുകൾ വായിക്കുകയും ചെയ്യുക.
- സ്വതന്ത്രപ്രസാധനം ആഗ്രഹിക്കുന്ന/ഇഷ്ടപ്പെടുന്ന ആർക്കുവേണമെങ്കിലും സായാഹ്നയിലൂടെ സ്വന്തം കൃതികൾ പ്രസാധനം ചെയ്യാവുന്നതാണ്. 30 മുതൽ 60 മിനിട്ടുകൾക്കകം വായിച്ചുതീർക്കാവുന്ന ഉള്ളടക്കം – കഥകൾ, അനുഭവക്കുറിപ്പുകൾ, ലേഖനങ്ങൾ, അഭിമുഖങ്ങൾ, സിനിമാനിരൂപണങ്ങൾ, കവിതകൾ – എന്നു തുടങ്ങി എന്തുവേണമെങ്കിലും അയയ്ക്കാവുന്നതാണ്. അയയ്ക്കേണ്ട വിലാസം: <info@sayahna.org>.
- പ്രതികരണങ്ങൾ <info@sayahna.org> എന്ന ഇമെയിലിലേയ്ക്കോ, ഈ വെബ് പേജിൽ കമ്മന്റുകളായോ ചേർക്കുക. നിർദ്ദേശങ്ങളും വിമർശനങ്ങളും എപ്പോഴും സ്വീകാര്യമാണ്. അവ സായാഹ്നപ്രവർത്തകർക്ക് കൂടുതൽ ഉത്തേജനം നൽകുന്നതാണ്.